Михај. Н. Радан[1]
Западни универзитет у Темишвару[2]
Филолошки, историјски, филозофски и теолошки факултет
Центар за научна истраживања културе Срба у Румунији

УДК 398.332(=163.41)(498.5)
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.24

КРСНА СЛАВА У КАРАШЕВАКА - СЛАВЕЊЕ, СВЕТИЉ или СВЕТАЦ

Основни подаци о Карашевцима и њиховим насељима, као и најосновније карактеристике кућне славе код Срба дати су сажето у уводном делу рада. У наставку је приказан ток карашевске кућне славе и анализирани су њени најважнији и најсвечанији обредни моменти, коришћени реквизити, здравице и славска терминологија. Анализом карашевске кућне славе наметнула су се три основна закључка, наиме: 1. Архаичност славе са конзервисаним претхришћанским елементима у обредима; 2. Српско порекло Карашевака и 3. Карашевци су у средњем веку били православне вероисповести.

Кључне речи: Карашевци, кућна слава, најважнији моменти славског обреда, архаичност обреда, вероисповест у прошлости и данас

1. Малу словенску етничку енклаву, чији су житељи познати под именом *Карашевци* или, како их најчешће други називају, *Крашовани*, данас чине седам насеља у долини реке Караша у југозападном планинском делу румунског Баната, у Караш-Северинској жупанији. Та насеља су: *Карáшево* (Caráșova[3]) – највеће и најстарије карашевско насеље први пут забележно у документима **1333**. године, *Јáбалч'е* (Iabálcea) – **1564**. године, *Лýпак* (Lúpac) – **1598**, *Клокóтич'* и *Рáвник* (Clócotici, Ráfnic) – **1690-1700**, *Нéрмић'* и *Вóдник* (Nérmed, Vódnic) – **1723**. (Радан, 2015: 32-37).

Карашевке одликују изразите специфичне особине које им дефинишу идентитет: архаични говори, архаични и добро конзервисани обичаји, специфична народна ношња, католичка вероисповест прожета елементима православља, особен менталитет и посебна свест о националном пореклу. Те су особине још у XIX веку привукле пажњу истраживача, у првом реду лингвиста и етнографа, која не јењава до данас. Објављени су бројни научни радови, међу којима чак четири лингвистичке (Petrovici, 1935; Радан, 2015; Томић, 2007; Lațchici, 2014) и две етнолошке (Birta, 1993; Radan Uscatu, 2014) монографије, у којима су изнесене разне хипотезе о пореклу Карашевака и њихових говора. Тако су Карашевци током времена сматрани Бугарима, Србима, Хрватима, Чесима, остатком „најстаријег словенског слоја у Банату“, словенско-румунском смесом са албанском пенетрацијом, посебном словенском етничком заједницом (в. Радан, 2015: 80-82). Те

различите тезе унеле су још веће заблуде о пореклу овог живља.

У научно најутемељенијим лингвистичким и етнолошким радовима, солидним аргументима доказано је српско порекло карашевске енклаве, односно да су карашевски говори најархајичнији српски говори екавског типа (Petrovici, 1935: 221-224; Радан, 2015: 57-82, 253-268). Једно од таквих непобитних аргумената јесте и *крсна слава* у Карашевака, која јесте предмет овог рада.

2. Позната је чињеница да је *кућна слава* обележје српског народа и, као такву, имају је без изузетка православни Срби, али и понеки католици и муслимани највероватније српског порекла. Осим њих, *славу* делимично налазимо код Македонаца, Бугара, код неких католичких Албанаца и православних Румуна (североисточна Србија, Банат – Алмашка долина) (в. Радан, 2004: 38; Petrovici, 1935b: 40), што је без сумње резултат српског утицаја на народе који живе у непосредном суседству са Србима. Први помен прослављања славе код српског народа забележен је у једном запису византијског хроничара Јована Скилице из 15. августа 1018. године, у којем се помиње српски владар Ивац, господар српске територије у околини Охрида, који је прослављао своју славу а неки византијски велможа хтео је да искористи тај моменат како би га изненадио и заробио или убио.

3. Грађа за овај рад прикупљана је током задњих тридесетак година, а снимљене су у Карашеву и две кућне славе – *Св. Микóла*, 06. децембра 2020. године, у кући свечара Петра Фране (надимак Карабáш), односно *Св. Мáртин*, 13. новембра 2023. године, у породици Петра Њагула (надимак Јова), са циљем да се направи документарни филм.

4. Карашевци, иако су данас католичке вероисповести, имају од давнина крсну славу која се у карашевским говорима назива ***слáвење, слáвиње,*** а синонимни називи су ***светúљ*** и ***свéтац***. Слава јесте светковина дома и целога рода, она је у Срба, како В. Чајкановић тврди, најзначајнији породични празник, који је по свечаности прослављања равноправан са Божићем и Ускрсом (Чајкановић, 2: 473-474; Скарић, 1985: 287-288; в. и Радан, 2004: 38; Срп. сл. - 11). Слави се у част светитеља покровитеља или кућног заштитника. О слави Вук Ст. Караџић је забележио да „*сваки Србин има по један дан у години којега он слави, и то се зове крсно име*, *свети* и *благдан*“ (#MuzejVukaiDositeja #NarodnimuzejSrbije #slava #dalisteznali).

4.1. Скоро сви светитељи које Карашевци данас прослављају као кућне

заштитнике (*патро́не, патрао́не*) припадају *православном светачнику* што јесте још једна од бројних индиција о првобитној православној вероисповести овог живља. Исто као у Срба, према броју свечарских домова −318, *Св. Мико́ла* /тј. Св. Никола/ налази се на првом месту (Срп. сл., 2013: 22), следе потом *Мијо́љдан* или *Св. Ми́љa* /Михољдан/ (195), *Св. Ма́ртин* / Св. Мрата/ (136), *Св. Ара́нђ'ел* или *Ра́нђ'ел* /Аранђ'еловдан/ (60), *Св. Мари́ја Ма́ла* /Рођење Пресвете Богородице/ (58), *Св. Ђ'у́рђ'* или *Ђ'у́рђ'евдан* (51), *Крсто́вдан* (50), *Св. Лу́ка* (41) итд. Треба нагласити да свака породица има обавезно једног светитеља заштитника, а бројне су породице које имају два, чак и три кућна заштитника (чињеница позната као прислављање) (в. Радан, Ускату, 2012), исто као и код Срба православаца. Ова чињеница сведочи о томе колико је крсна слава ***дубоко укорењена*** у обичајној традицији Карашевака.

4.2. Све до седамдесетих година прошлога века прослављало се три дана, али се након тога, постепено, славска гозба свела на два, а у задње време на један дан. На жалост, због конкретних објективних прилика, пре свега – рад и боравак у иностранству – доста је породица током последње две деценије престала да одржава кућне славе. Истовремено, из истих разлога, примећено је драстично упрошћавање славских обреда и ритуала.

4.3. Припреме за славу почињале су пар седмица уочи славе, које су се састојале у набавци неопходних намирница, меса, пића и осталих потрепштина. Интензивне припреме почињале су два дана уочи *све́ца* када су жене из куће свечара, којима су помагале ближе рођаке и комшинице, припремале разна јела: *су́пу от ризáнци* (у прошлости припремала се *ч'о́рба*), *паприка́ш* (најчешће овчји, али и телећи), *промпи́ри пот цáстам* (К, Ј) / *крампи́ри пот ць'стам* (вршником) (оКГ), *печ'е́ња* (печење), славски *колáч' от шини́ч'ног бра́шна* и, у прошлости, *малáј* (проја, хлеб од кукурузног брашна). Све до недавно прављени су традиционални колачи – тзв. *тру́пци* (К, Ј) или *дьлги* (Кл) и *тигáњци*, а после 1960. године праве и *то́ртањи* (торте) и разноврсни *мешпáјци* (ситни колачи каквих има у посластичарницама); у задње време многи не праве више икакве колаче већ их купују/наручују из посластичарница.

За крсну славу коље се разна ***жи́вина*** – *кокóшка, пѐтал, кокáн* или *кóкна* (ћуран, ћурка), *ре́цка* или *ре́цоњ* (патка, патак), *гусáк* или *гу́ска*, и ***ма́ра***: *óвца / óван, јáгње, сви́ња* (ређе *прáсе*), *те́ле*. За славе које се празнују у време вишедневних постова обавезно су припремана само посна јела, али у задње две-три деценије многи свечари то више не поштују.

4.4. Све до седамдесетих-осамдесетих година прошлога века *сла́вење* се прослављало тако што су обавезно приређиване обично три или најмање

две славске трпезе: прва је приређивана *нанаве́ч'ер*, тј. увече уочи свеца; друга – звана *ру́ч'ак* или *на́плани* – јесте трпеза која се служи у подне на дан славе, и трећа, *веч'е́ра* – увече на дан прослављаног свеца. Све до шездесетих година прошлога века приређивана је и четврта трпеза, у суженом кругу (најближа родбина) звана – *поро́си* /*поро́се, порошња́к*/ - дан после славског дана. На жалост, у задње две-три деценије слава се свела на једну славску трпезу (ручак или вечеру), а у порасту је број домаћинстава који су одустали прослављати своју кућну славу.

4.5. Све до почетка XXI века кућна слава прослављала се на следећи начин (в. Радан, 2004: 40-44):

Увече уочи свеца, приређивана је прва славска гозба. У вечерњим сатима пре смркавања, неко из куће свечара, обично неки дечак, девојчица или млађа особа, полази *да зве́* (позове) *ро́дове, комши́је и пајта́ши на сла́вење* . Гости су позивани онолико пута колико се славских трпеза приређују. У сумрак, почињу пристизати *го́шћ'е* који наздрављују славу домаћину. Ако се приређује ручак на дан светитеља – гости пристижу у подневним сатима. Домаћин, глава породице, гологлав, све време стоји и дочекује госте чашом пуном ракијом (в. Радан, 2004: 42, фуснота 12). Званице су до недавно обично доносиле деци из дома свечара мале поклоне – јабуке, орахе, крушке, суве шљиве, а данас доносе сокове, јужно воће, чоколаде и друге слаткише. Након реципрочног здрављења, домаћин нуди госта чашом ракије и смешта га за *со́фру* на којој је постављен славски *кола́ч'* [4], *пече́њка* и остало кувано месо, разни колачи, *гр̓нац ракијом* (и/или *ви́нам*), данас *фла́шка ракијом*. Док се чека долазак свих гостију, домаћин разговара са придошлим званицама и стално их нуди пићем (в. Чајкановић, 2: 477; Зечевић, 1985: 133; Врчевић, 1985: 35 - фуснота 10). Најзад, кад се све званице окупе, домаћин напуни већу чашу ракијом и додаје је првом госту до себе, који, након што *погл̓не* (гуне, попије један гутљај), додаје је следећем госту, тако да чаша кружи око стола од госта до госта док не стигне поново до домаћина који је поново пуни и прослеђује опет гостима уз крађу здравицу типа: „*Примне́те ову́ ч'а́шку ракије у сла́ву и зафа́лност Све́тому О́цу Мико́ли* !“[5] (тј. ономе свецу који се прославља). Почев од осамдесетих година прошлога века, домаћин испред сваке званице стави једну чашу пуну ракијом, те после сваке крађе здравице сваки пије из своје чаше. Након више испијања, у собу улази дечак или девојчица с упаљеном свећом гласно изговарајући*: Фа́љен И'сус*! Тада сви устају и скупа одговарају: *У ве́ке фа́љен*! или *У'вик фа́љен*! Домаћин тада напуни једну чашу и започиње увод у главну здравицу: *До̑сат смо пи́ли седе́ћ'и, о́т̑сат ћ'е́мо пу́(с)ти / ла́мо да пије́мо*/ *бане́ћ'и* (стојећи)!, након чега следи здравица, напијање у

[4] Некада округао, мешен и печен у кућној пећи, данас најчешће купљен из неке пекаре.

[5] Ове здравице могли би назвати „уводним“ које претходе главној здравици.

славу, тако звано *намéњáње.* Незамишљиво је слављење крсног имена без здравица. Те здравице су до половине XX века биле опширне и поетски осмишљене, изговаране су торжествено, с надахнућем. Јоца Ћосић је 1926. године објавио здравицу са осам славских чаша (Ћосић, 1926: 148-149). Данас су те здравице много упрошћене, једноставније, краће.

Све до недавно, за време здравица вршен је обред *дигувáња у слáву* (дизања у славу) и сечење славског колача. После здравица и ритуала који их прате, свечари и званице стојећи гласно моле *Оч'éнаш*, потом седају за сто на који домаћица и њене помоћнице куварице постављају најпре супу – *ризáнци*, после *паприкáш*, *перишóре* (К, Ј) / *сáрме* (оКГ), *печéњку* са кромпиром испеченим под сачом и, на крају, колаче. Уз јело, домаћин наставља нудити госте да се послуже, пуни чашу ракијом која стално кружи око стола (данас пуни чашу сваког госта).

Све до шездесетих година прошлога века, док се већина мештана бавила земљорадњом и сточарством, после вечере сви присутни су разговарали и веселили се, певали и свирали до у јутарње сате. Тог весеља више нема задњих деценија јер се живот Карашевака из темеља променио. Већина је била запослена у решичким творницама, радили су у три смене, па није се више могло веселити до касно у ноћ, јер су у раним јутарњим сатима многи морали ићи на посао. Ситуација се још више погоршала након што су после 1990. године радно способни масовно отишли на рад у иностранство. То су основни разлози што су се задњих деценија славске гозбе свеле на само једну славску трпезу, а славски обреди и ритуали су се драстично кондензовали или заборављени.

Одмах након стављања колача на сто, домаћица и њене помоћнице ужурбано припремају за сваког госта такозвани *тањúр* у који стављају скоро од сваког јела помало, који ће сваки гост понети за своје укућане. Овај обичај да се гостима при испраћају даје попутница сачуван је до данас у Срба (Срп. сл., 2013: 15; Радан, 2004: 43).

4.6. Најважнији и најсвечанији моменти карашевске славе јесу: 1. Дочек и дворење гостију; 2. Уношење тамјана и паљење славске свеће; 3. *Намењáње* и *дигувáње у слáву*; 4. Сечење славског колача и 5. Молитва.

Непосредно пре изговарања здравица, домаћица уноси на ватраљу жар (*кáбус* /К, Ј/ – *жьк* /оКГ/ *на ожéгу* „жар на ватраљу“) који се посипа тамјаном, зрнцима жита и ракијом (данас само тамјаном) (Радан, 2004: 46). Све до недавно, за време изрицања здравица вршиле су се три важне обредне радње: подизање *у слáву* славског колача, спуштање ка земљи пуне чаше ракијом и сечење колача. Ова три важна и најсвечанија славска обреда данас се понекад само узгред спомињу (али не врше се ефективно) или и не спомињу више, што је једна од последица драстичног упрошћавања славског ритуала.

Још пре доласка гостију па све до после молитве, понешто од свих припремљених јела постављана су на славску *со́фру*, а најбитнији је славски колач; све то је домаћин са својим званицама подизао увис, *у сла́ву*, у моменту када се изговори следећи фрагмент здравице: *Ч'у́ј Бо́же до́бар гла́с,/ Да́ј Бо́же до́бар ч'а́с, / Кола́ч'и да ду́гнемо, / Раки́ју да спу́стимо / Ко́ј мęси́л и го́твал, / Да го́тва за дӯго и за мло́го*! (Радан, 2004: 47). Данас се те обредне радње ретко или уопште више не врше. Свим овим радњама желело се да се путем имитативне магије дочара аграрна плодност и, уопште, благостање (в. Зечевић, 1985: 145; Влаховић, 1996: 199-200). Према интерпретацији више казивача, дизање славског колача у славу симболизује раст усева и добар род, а спуштање чаше пуне ракијом да *сли́ве* тако роде да им се *ч'е́пље* (гране) савијају до земље. Према појединим записима, али и казивању старијих људи, у првим деценијама XX века одмах након *дизања у славу* резан је славски колач. Колач би домаћин свечар расекао на четири дела, увио га потом у белу мараму или пешкир и полио ракијом (Радан, 2000: 48). И овим обредним ритуалом поливања аграрног порекла желело се да се посредством имитативне магије изазове влажност, киша неопходна за родност поља. Резање колача ножем, својствено обично католицима, али и једном делу православних Срба, садржи и елементе старе вере са магијском садржином такође аграрног порекла којој је хришћанска религија дала ново значење. Овај ритуал је много изгубио од свог значаја данас јер у задње време он не представља више главну славску жртвену свечаност, а и ретко се обавља.

Све те радње указују на то да је карашевска слава архаичан обред са јако испољеним аграрним обележјем чије корене треба тражити у претхришћанском периоду. Већина истраживача сматра да је крсна слава сложен прастари обред из многобожачког периода првобитно посвећен сећању и прослављању митског претка, предалеког крвног сродника, зачетника рода. Тог давног обоженог митског претка су редовно призивали и гостили да би придобили његову благонаклоност с циљем да заштите дом и породицу потомака. Данашњи славски обреди су, дакле, у суштини паганског, које је православна хришћанска црква прихватила и прилагодила хришћанским нормама и претворила их у хришћански празник уношењем бројних једнобожачких елемената. Тако, радње као *дигува́ње у сла́ву* и *сечење колача* садрже у себи и елементе црквеног порекла (в. Грујић, 1985: 436-439).

4.7. Од реквизита на карашевској слави коришћени су *све́ћ'а* – која је замена за некадашњу ватру са огњишта*, та́мњан, кола́ч'* (и *мала́ј* „врста хлеба од кукурузног брашна, проја“). Нема кољива и уља. Објашњење за одсуство кољива на карашевској слави можда се може објаснити чињеницом да је оно код православних Срба Српска православна црква у

прописе за регулисање славског обреда унела у новије време (в. нпр. С с, 2017: 15). Ти каснији прописи донети после покатоличавања Карашевака нису више утицали на њих. Није било кољива, али је на славској трпези све до недвно било жита, које је обредни принос старији од хлебова. Наиме, све до осамдесетих година прошлога века славска свећа на славском столу стављана је у посуду са житом. Осим тога, жито је коришћено и у чину посипања жара зрневљима жита, што симболизује жртвовање жита које је касније замењено крсним колачем. Одсуство уља може се објаснити тако што у католика не постоји пракса употребе кандила са уљем које да гори испод иконе. Трећи реквизит – *светúца*, тј. славска икона, није обавезни реквизит, тако да је нека домаћинства имају, а друга не, што је иначе случај и код неких православних Срба.

4.8. *Намењáње* јесте, у ствари, скуп неколико здравица, односно напитница (в. Радан, 2004: 49). Пошто католички свештеници из карашевских насеља не учествују у прослављању кућног свеца, здравице изриче домаћин или неки виђенији и томе вичнији гост. Свака чаша са ракијом, а било их је од 5 до чак 9, била је намењена најпре Господу Богу, потом су редом по значењу помињани и другим светитељи, обавезно и прослављани светитељ заштитник. Једна од тих славских чаша намењена је *Свéтој Присвéтлој Слáви* попраћена дизањем колача у славу. Исти обред – подизање пресвете – врши се до данас на Косову и Старој Србији. Миленко С. Филиповић (1985: 167) тврди да „*тамо где се обред са колачем обавља без свештеника, колач се подиже*“, а Ј. Живојновић (1907, II: 51) је запазио да је карашевска слава „*повучена сасвим у дом и без сваке црквене функције*“, што се види и из чињенице да се ништа од славских приноса – колач, ракија, жито – не носи у цркву. Интересантно је, такође, што те здравице садрже нехришћанске елементе који су прежитак из давног многобожачког периода. Тако је у здравици коју је забележио Јоца Ћосић (Ћосић, 1926) једна чаша посвећена сунцу и месецу, а у једној другој *Свéтој земљúци,* те *Свéтој Уродúји, Светој Поломúји,* и *Свéтој Заштитúји* (в. Радан, 2015: 271). Једна од чаша, обично последња, намењена је за покој душа умрлих предака и сродника из породице свечара (Радан, 2005: 94; С с, 2017: 22).

4.9. Већина карашевске славске терминологије идентична је или је веома слична терминологији из јужних и источних српских области, што је приметио и Ј. Ердељановић који каже да је коришћена карашевска терминологија „*чисто српска*“ (Ердељановић, 1925: 297-298). Тако, термин *слáвење* налазимо у црноречком говору са истим значењем (Марковић, 1993: 347), а *свéтац* у југоисточним крајевима (Петровић, 1996: 19). Истичемо и велике сличности карашевских славских термина са истим у другим српским крајевима: *светúљ* (Карашевци) – *свети* (јужна Србија),

нанавéч'ер (Карашевци) – *навечер* (Црна Река) са значењем „вечера уочи славе“, *слýжимо свéцу*, *благосúљам* (Карашевци) – *служба, благосиљати* (јужна Србија) (Грујић, 1985: 474, 449).

5. Почев од Св. Саве Српска православна црква је континуирано спроводила промене ради обликовања и усаглашавања народних обичаја и веровања са хришћанским схватањима. Тако је интервенцијом цркве прастаро обожавање предака преточено у хришћански кућни обред. Сви култни предмети (крст, тамјан, свећа), обреди и молитве које данас препознајемо као хришћанско, православно и светосавско обележје, у ствари су симболи и радње многобожачког религијског система много старијег од хришћанства. Ти су симболи били уграђени у нови хришћански религијски систем вредности.

6. Као што је речено на почетку, изнесене су током времена различите теорије о етничком пореклу Карашевака, те да су најозбиљнија, научно утемељена лингвистичка и етнолошка истраживања без сумње установила да су Карашевци *српског порекла*. Један од најјачих аргумената, осим њихових говора, јесте чињеница да имају кућну славу која је у суштини иста као код православних Срба. Поред непобитних лингвистичких чињеница, бројне су и оне етнолошког и верског карактера, које су од друге половине XIX века истицали разни истраживачи. Оне су веома важне за разоткривање не само етничког порекла, већ и за одгонетање верске припадности овог живља у средњем веку.

6.1. Износимо, у наставку, поједине забелешке истраживача.

У својој студији о Бугарима из јужне Угарске, Геза Цирбус је описао више карашевских обичаја, међу којима и крсну славу, чији назив је правилно забележио: *славење* (Czirbusz, XIV: 238). Описујући обичаје, Цирбус истиче да „*поред својих католичких празника Карашевци празнују још и оне [празнике] православне цркве*“ и да „*губе скоро половину од радног времена са својим црквеним и световним (румунским[6]) празницима*“, што га наводи да на крају студије закључи да су „*Карашевци некада заиста припадали делу православне цркве, но фрањевци и исусовци су их од ове обратили у католичанство, али задржали су празнике и старе обичаје православне цркве, које чувају заједно са католичким*“ (Czirbusz, XIII: 44, 49/50).

Краће приказе карашевске славе дали су у првој половини XX века Јован Живојновић, Трајан Симу, Јоца Ћосић, Јован Ердељановић, Грга

[6] „румунским“ заправо значи *православним*.

Ћорић и други (в. Радан, 2004: 35-38).

Врло кратак опис карашевске славе дао је 1926. Јоца Ћосић – *Слава у Крашована*, у којем је посебно вредна записана здравица – *намењáње* (Ћосић, 1926).

Трајан Симу истиче сујеверје Карашевака и да веома држе и пазе на своје старинске обичаје прослављајући све православне празнике (Simu, 1924: 483; Simu, 1939: 113, 119).

Јован Ердељановић у својој студији *Трагови најстаријег словенског слоја у Банату* из 1925. године, такође примећује да Карашевци празнују и православне празнике и да су још у XVII веку држали православни календар. Ердељљановић истиче да су им обичаји „*сасвим оригинални, специјално њихови*“ (Ердељановић,1925: 293-300).

Виктор Туфеску у студији о Карашевцима закључује да се католичанство учвршћује у карашевској енклави тек у XVIII веку, те да на верском плану Карашевци испољавају неку своју специфичност која се састоји и у томе што је њихово католичанство „*још увек прожето православним или чак богомилским елементима*“ (Tufescu, 1941: 513-517).

Контрактуални учитељ из Хрватске који је у међуратном периоду службовао у Клокотичу, Грга Ћорић, за разлику од неких својих колега земљака (в. Радан, 2004: 37), поштено и објективно износи 1937. године своје мишљење о етничком пореклу Карашевака: „*Ја стојим на тврдњи да су они наши људи, који су по свему ближи Србима него Хрватима*“ те да „*говоре нашим језиком и то екавски*“, а о крсној слави пише следеће: „*Као најближи обичај који их веже нашим народом, напосе са Србима, је «слава». Слава је иста као код Срба у Србији*“ (Ćorić, 1937: 1).

У задњим деценијама XX и у првим деценијама XXI века појављују се темељне научне студије Ивана Бирте (1993), Миље Н. Радана и Миљане-Радмиле Ускату (Радан, Ускату, 2012; Радан, 2023), у којима је детаљно анализирана карашевска слава.

7. Приказ карашевске славе, као и сажето изнесене чињенице о Карашевцима у разним написима током задњих 150 година, представљају праве индиције на основу којих се без двојбе могу извести следећи основни закључци:

а) Карашевци су са етничке тачке гледишта Срби;

б) Карашевци су у средњем веку били православне вероисповести;

в) Карашевска слава садржи архаичне обредне елементе, поједини од њих специфични само карашевској слави;

г) Бројне карактеристике карашевске славе типичне су за кућну славу православних Срба, као што су: тродневно трајање славског обреда, идентична или слична славска терминологија као у Срба, најважнији и

најсвечанији славски моменти, већина ритуала и обредних реквизита – све су то непобитни докази да су Карашевци Срби и да су у средњем веку били православне вероисповести.

Литература

Влаховић, 1996: П. Влаховић, „Слава (празник) у североисточној Србији“, у *Етно-културолошки ЗБОРНИК*, II. Сврљиг: стр. 196-201.

Врчевић, 1985: В. Врчевић, „Крсно име“, у зборнику *О крсном имену*. Београд: Просвета – Баштина.

Грујић, 1985: Р. Грујић, „Црквени елементи кућне славе“*,* у зборнику *О крсном имену*. Београд: Просвета – Баштина.

Ердељановић, 1925: Ј. Ердељановић, Трагови најстаријег словенског слоја у Банату. Praha: *Niederlův sbornik*, стр. 275-308.

Живојновић, 1907: Ј. Живојновић, Крашовани (Карашани, Карашавци). Белешке, народни обичаји и примери језика. Нови Сад: *Летопис Матице српске*, LXXXIII, том 242, фасц. II, стр. 42-67.

Зечевић, 1985: С. Зечевић, „Празник“ (слава) у североисточној Србији“, у зборнику *О крсном имену*. Београд: Просвета – Баштина.

Марковић, 1993: М. Марковић, Речник народног говора у Црној Реци. Београд: *Српски дијалекатски зборник*, XXXIX.

Петровић, 1996: С. Петровић, Магијско-митолошки смисао славског обредног хлеба „баба“ у Источној Србији. Београд: *Гласник Етнографског института САНУ*, XLV.

Радан, 1999/2000: М. Н. Радан, Чербул или Мошуље (Мошули) – карашевски поклоадни обичај. Нови Сад: *Рад Музеја Војводине*, 41/42, стр. 85-91.

Радан, 2004. М. Н. Радан, *У походе тајновитом Карашу. Етнолошке и фолклористичке студије.* Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Радан, Ускату, 2012: М. Н. Радан, М-Р. Ускату, Нови прилог карашевској крсној слави. Нови Сад: *Темишварском зборник*, 6. Матица српска -Темишварски одбор, стр. 91-141.

Радан, 2015: М. Н. Радан, *Фонетика и фонологија карашевских говора данас. Прилог проучавању српских говора у Румунији*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду - Институт за српски језик САНУ, Београд - Матица српска, Нови Сад, 2015.

Радан, 2023: М. Н. Радан, Поједине индиције о православној вери Карашевака у средњем веку. Темишвар-Ниш: *Исходишта / Originations,* 9, стр. 269-295.

Скарић, 1985: В. Скарић, „Постанак крснога имена“, у зборнику *О крсном имену*. Београд: Просвета – Баштина.

Срп. сл., 2013: *Српске славе* : *чувари огњишта* (Приредила: Невенка Недељковић)

4. издање. Beograd: Mladinska knjiga.

С с, 2017: *Српске славе. Верски празници, народни обичаји*, Друго издање (Приредиле и уредиле: Милена Митровић, Јасмина Милашиновић). Београд: Партенон.

Томић, 2007: М. Томић, *Карашевци и њихов језик (Caraşovenii şi limba lor*). Bucureşti: Cartea Universitară.

Ћосић, 1926: Ј. Ћосић, „Слава у Крашована“, у *Гласник*, год. VI, бр.19 / 1. октобра 1926. Темишвар: стр. 148-149.

М. С. Филиповић, 1985: М. С. Филиповић, „Слава, служба или крсно име у писаним изворима до краја 18. века“, у зборнику *О крсном имену*. Београд: Просвета – Баштина.

Чајкановић, 2: В. Чајкановић, *Студије из српске религије и фолклора 1925-1942*, књ. друга. Београд: Српска књижевна задруга - Београдски издавачко-графички завод Просвета - Партенон М.А.М, 1994.

Birta, 1993: I. Birta, *Karaševci (Narodne umotvorine sa etnološkim osvrtom)*. Bukurešt: [S.C. Romcart S.A.].

Czirbusz, XII, XIII, XIV: G. Czirbusz, *A Délmagyarországi Bolgárok etnologiai magánrajza*, Temesvár, 1882, према преводу Ив. А. Георгова „Јужноунгарскитѣ българе“, објављеном у *Периодическо списание на българското книжовно дружество въ Срѣдецъ*, књижка XII, 1884, стр. 65-73; књижка XIII, 1885, стр. 31-50; књижка XIV, 1885, стр. 230-255.

Ćorić, 1937: G. Ćorić, „O Krašovanima“, у *Темишварски весник*, год. V, бр. 253, 21. март 1937. Темишвар: стр. 1.

Laţchici, 2014: M. Laţchici, *Graiul din Lupac în contextul raporturilor lingvistice (sud)slavo-române*. Editura Universităţii din Bucureşti.

Petrovici, 1935: E. Petrovici, *Graiul caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*. Bucureşti: Monitorul oficial şi Imprimeriile statului IMPRIMERIA NAŢIONALĂ.

Petrovici, 1935b: E. Petrovici, Folklor din Valea Almăjului (Banat). Bucureşti: *Anuarul Arhivei de Folklor*, III. стр. 25-158.

Radan Uscatu, 2014: M-R. Uscatu Radan, *Botezul, nunta şi funeraliile la caraşoveni*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest.

Simu, 1924: T. Simu, „Caraşova şi Craşovenii. Schiţă istorico-etnografică“, у *Arhivele Olteniei*, Anul III, No. 11, ianuarie-februarie 1924, стр. 477-485.

Simu, 1939: T. Simu, *Originea craşovenilor. Studiu istoric şi etnografic.* Lugoj: Tipografia ”Corvin”.

Tufescu, 1941: V. Tufescu, O măruntă populaţie balcanică în Banat: Craşovenii. Bucureşti: *Balcania*, IV, стр. 503-529.

Електронски извори

#MuzejVukaiDositeja #NarodnimuzejSrbije #slava #dalisteznali

Скраћенице

В – Во́дник
Ј – Ја́балч’е
К – Кара́шево
Кл – Клоко́тич’
Л – Лу́пак
Н – Не́рмић’
Р – Ра́вник
оКГ – остали карашевски говори

Mihai N. Radan

THE PATRON OF THE HOUSE – SLAVA – AMONG THE CARASHOVEANS

Summary

Basic information about the Carashoveans and their settlements, as well as the most important characteristics of the Serbian custom of saint patron of the house or ‘slava’ is placed in the introduction of this paper. The following presents the course of the Carashovean home ‘slava’ and analyzes its most important and solemn moments of the ritual, the props used, toasts, and ‘slava’ terminology. The analysis of Carashovean home ‘slava’ has led to three basic conclusions, namely: 1. The archaic nature of the custom of ‘slava’ with preserved pre-Christian elements in the rituals; 2. The Serbian origin of the Carashoveans; and 3. The Carashoveans were Orthodox in the Middle Ages.

Keywords: Carashoveans (Karaševci), home ‘slava’, the most important moments of the ‘slava’ ritual, archaic nature of the ritual, religion in the past and today.